

S velkým potěšením předkládáme čtenářům už pátý svazek edice, o jejíž vznik se zasloužil náš vážený, bohužel předčasně zemřelý kolega a vedoucí Ústavu pro dějiny umění Filozofické fakulty Univerzity Karlovy profesor Mojmír Horyna (1945–2011). První svazek edice, které dal i název – *Studia historiae artium* – vyšel s vročením 2008. Stojí za to zmínit, že naše čtvrtá *Acta*, vydaná v roce 2020, už měla oproti těm průkopnickým dvojnásobný rozsah. Vždy znovu se objevují zajímavá a kvalitně zpracovaná témata, která si zaslouží publikování. Každý svazek zároveň uvádí studie některého z pedagogů Ústavu, v těchto pátých *Actech* mimořádně zajímavý teoretický text profesora Lubomíra Konečného. Jako přední badatel a překladatel díla proslulého světového ikonologa Erwina Panofského poskytl pro *Acta* svoji starší studii *On the Construction and Sources of Erwin Panofsky's Iconology*, která nikdy v českém prostředí nebyla otištěna. Pro její význam v nadnárodním rámci ji předkládáme čtenářům v původní anglické verzi. Další struktura nového svazku už tradičně vychází z časové posloupnosti zpracovávaných témat. Zároveň zachováváme rozčlenění příspěvků na rozsáhlejší oddíl Studie a kratší Varia a jako vždy zveřejňujeme na posledních stránkách svazku také seznam bakalářských, magisterských i doktorských prací, obhájěných v našem Ústavu od poslední bilance ve čtvrtých *Actech*.

Příspěvek aktuálního studenta doktorského studia Filipa Facincaniho Studniční stavení ve Zlaté Koruně jako před-parléřovská stavebnice. Příklad inkorporace dlouhodobě deponovaných článků do mladší stavby vychází z autorovy diplomové práce, ve které se věnoval středověké stavební historii tohoto kláštera, a rozšiřuje jednu z jejích kapitol. Také autor dalšího textu, Kryštof Loub, se stal nedávno doktorandem našeho Ústavu, a jeho studie Sochařská dílna rodiny Kitzingerů v Milešově, zaměřená na poznání sochařských aktivit několika generací jejich příslušníků v severočeském regionu mezi čtyřicátými až osmdesátými lety 17. století, rozvíjí text Loubovy diplomové práce. Lucie Némethová se ve studii Antonín Goller, Stephan Tragl, Johann Koch: Méně známí architekti ve službách severočeské a východočeské šlechty ve druhé polovině 19. století věnuje stavebním aktivitám tří slohově navzájem odlišných architektů, kteří projektovali řadu historizujících staveb v Čechách, ale v případě Johanna Kocha rovněž v Lotyšsku.

Obsáhlý příspěvek Pavlína Vojtové Scénografie v počátcích Divadla D je zkrácenou verzí její bakalářské práce. Její zařazení do tohoto svazku je vedeno kvalitou textu a objektivitou pohledu na spolupráci avantgardního režiséra E. F. Buriana s pěti mladými

scénografy/architektky v Burianově Divadle D na počátku třicátých let 20. století. Text se analyticky věnuje prezentaci jejich pracovních postupů a námětů, které reflektují nové techniky výtvarného umění, zaměřené na světelné experimenty, fotografii, film a surové materiály. Zásadní součástí studie je začlenění scénografické tvorby Césara Grimmicha, Miroslava Kouřila, Jiřího Novotného, Karla Poličanského a Josefa Rabana a především pak tria KNR do teoretického kontextu české avantgardy a zapojení úvah o jejich scénografické tvorbě do mezinárodních souvislostí, zejména ve vztahu k tvorbě a experimentům László Moholy-Nagye. Anna Strnadlová je zastoupena částí své diplomové práce Tichá přátelství: Vladimír Fuka, Eva Fuková, Jiří Kolář, Zdeněk Urbánek, Jan Rychlík, Kamil Lhoták, Josef Schwarz-Červinka, Jan Hanč a Emanuel Frynta, ve které poprvé v takovém rozsahu mapuje tvůrčí atmosféru, aktivity a poetiku důležitého neoficiálního pražského kulturního centra, které na počátku padesátých let 20. století vzniklo v okruhu Jiřího Koláře. Text zásadně rozšiřuje představu o neoficiální české kultuře pozdního stalinismu. Příspěvek Petry Pollákové Intermedialita kaligrafických inspirací v poválečném umění a filosofickém diskursu vychází z autorčiny nedávno obhájené dizertační práce. Z rozsáhlé problematiky dizertace vybrala pro *Acta* téma cirkulace a různých metod přivlastňování kaligrafických postupů v širokém kontextu poválečné evropské a severoamerické umělecké scény, a to vztažených k motivu kruhu. Ten se stává jednotlivým prvkem pro úvahy o možnostech uměleckého či filozofického vyjádření ontologického významu tělnosti a kruhovosti těla v procesu tvorby, a také pro reflexi problematiky periodické obnovy a regenerace mytického a historického času, která po 2. světové válce nabývala nové aktuálnosti.

Dva poslední příspěvky – texty Veroniky Soukupové a Elišky Špálové – jsou částmi bakalářských prací obhájených v našem Ústavu studentkami, které si pro své magisterské studium zvolily UMPRUM. Autorky se řadí k těm našim úspěšným absolventům ať už bakalářského, anebo magisterského studia, kteří si rozšiřují spektrum svého vzdělání na různě zaměřených vysokých školách. Veronika Soukupová se představuje textem Tapiserie nebo nové umění? Proměny československé tapiserie v průběhu šedesátých let, který byl součástí její bakalářské práce Tendence k obrazovému vyjádření v československém textilním umění 60. let 20. století. Autorka se pokusila překročit oborové hranice užitého umění a uvažovala o československé tkané tapiserii jako o součásti dobového výtvarného diskurzu. Také příspěvek Elišky Špálové Genderové kontexty tvorby Běly Kolářové je zkrácenou verzí její bakalářské práce. Přináší originální, generačně transformovaný pohled na interpretaci tvorby významné umělkyně z hlediska genderu a polemizuje se starším názorem, který mnohdy stereotypně hodnotí dílo Kolářové jako ženské umění.

Druhou část našich *Act* tradičně věnujeme příspěvkům našich doktorandů, které zazněly na jejich každoroční interdisciplinární konferenci. Vede nás k tomu snaha dát studentům příležitost k publikování i dílčích, k zajímavému tématu vztažených textů. Zatímco v předchozích *Actech* byl takovým tématem *Domov*, naposledy se jím stala *Krutost*. Zařazujeme výběr z přednesených referátů, které dokládají náš zájem o mezioborovou diskuzi, přínosnou jak pro obor dějin umění, tak pro její další účastníky.

Naše doktorandka Tereza Havelková ve své úvaze *Krutost* jako umělecký princip zkoumá ve čtyřech sevřených případových studiích postupy, kterými se velké osobnosti západního moderního umění dotýkaly v dramatickém kontextu třicátých až padesátých let 20. století problému násilí, tělesné přítomnosti a fyzického vyjádření, *Krutost* se pro

ně zároveň stala symbolem oběti. Autorka analyzuje projekt *Divadla krutosti* Antonina Artauda, literární aktivitu Georgese Batailleho spjatou s časopisem *Documents* a obrazy Francise Bacona a Barneta Newmanna neortodoxně se vztahující k námětu Ukřižování. Z konfrontace jejich tvorby vyvozuje, jak se po válečné zkušenosti posunul způsob uvažování o násilí a krutosti v umění. Cenný příspěvek „Děti, děti, z toho kouká buď blázinec, nebo vězeň!“: Vídeňský akcionismus jako reakce na válečné, osobní i společenské trauma nabízí text Tomáše Kubarta, pracovníka Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky. Ve své interpretaci proslulých aktivit skupiny vídeňských akcionistů upozorňuje na kořeny jejich krutých manipulací s tělem, blasfemických veřejných provokací a „hnusného slovníku“ ve vyrovnávání se s válečnými traumaty na individuální i socio-kulturní úrovni, ale také s pokrytectvím poválečné rakouské společnosti. Teoretický text Josefa Řídkého z Ústavu českého jazyka a komparatistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy „Mít oči k vidění i k pláči“ aneb jak tlumočit bolest minulosti je zajímavou úvahou nad možnostmi zprostředkování traumatických zkušeností společnosti vizuálními prostředky. Autor zde formuluje kontrast stále problematičtější koncepce mimetického památníku jako monumentu a anti-monumentálního památníku – „architektury bolesti“ –, vtahujícího příchodního do pole své působnosti a vystavujícího ho zneklidňujícím pocitem asociovaným s bolestí. Tereza Horáková ze Semináře dějin umění Masarykovy univerzity Brno se ve svém textu *Krev, slzy a bolest – Imaginace a emocionalita na příkladu polychromovaných barokních plastik ze svatých schodů zabývá barokní spiritualitou 18. století. Demonstruje ji na fenoménu sousoší svatých schodů, která jsou součástí českých a moravských kostelů, respektive klášterů, a poukazuje na různé typy bolesti, jež jsou jejich zásadní součástí. Posledním příspěvkem druhého oddílu *Act* je studie Rozumění bolesti druhého člověka mezi hermeneutikou a zrcadlovými neurony od Jana Šeffla, badatele v oboru bioetiky na Ústavu humanitních studií v lékařství. Stať představuje přístupy k chápání bolesti jak v rámci hermeneutiky, tak v oblasti etiky v různých dobách a oborech.*

Časové rozpětí příspěvků spolu s kvalitou jejich zpracování nabízejí i tentokrát zajímavé panorama pohledů na výtvarnou historii a teorii. Z našeho pohledu hlavním mankem všech dosud vydaných svazků našich *Act* je skutečnost, že není možné otisknout obrazové přílohy v barvě. Vzhledem k významu barvy ve výtvarném umění je to markantní nedostatek. O připomínky jsme požádali kolegu docenta Tomáše Pavlíčka z Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a kolegu Milana Pecha z katedry dějin umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Oběma děkujeme za přínosné poznámky k recenzovaným textům. Stejně tak děkujeme nakladatelství Karolinum za přijetí tohoto svazku k vydání a řediteli Ústavu pro dějiny umění FF UK Richardu Biegelovi za důvěru a podporu v naší editorské činnosti.

Marie Klimešová a Rostislav Švácha